

Makale Türü / Article Type: Araştırma / Research

MALİ ANESTEZİ VE MALİ ALDANMA BAĞLAMINDA KAMU HARCAMALARININ FİNANSMANININ VERGİ BİLEŞENLERİ AÇISINDAN ANALİZİ

Bilal GÖDE¹

■Özet

Mali anestezi bireylerin mal ve hizmet satın alırlarken fiyatın içerisinde gizlenmiş olan vergiyi ödediklerinin farkında olmamasıdır. KDV ve ÖTV gibi fiyatın içindeki vergiler dolaylı vergiler olarak adlandırılmakta ve mali anesteziye uygun vergilerdir. Gelir vergisi ve kurumlar vergisi gibi vergiler ise dolaysız vergiler olup mali anesteziye uygun olmayan vergilerdir. Bireyler doğrudan vergiyi vergi idaresine ödediği için vergi yükünün baskısını hissetmektedir. Vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payının seyri bir vergi sistemindeki mali anestezinin mevcudiyeti ve seyri açısından önemli bir göstergedir. Bireylerin ödedikleri vergiyi hissetmemelerinden hareketle kamu harcamalarının artışına ses çıkarmamaları mali aldanma olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada Türk vergi sisteminin bileşenlerinden hareketle çeşitli vergilerin yıllara göre tahsilatları incelenerek mali anestezi kavramının mevcudiyeti gösterilmiştir. Kamu gelirlerindeki ve kamu harcamalarındaki sürekli artışın da varlığı sebebiyle Türkiye’de mali aldanmanın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dolaylı Vergiler, Dolaysız Vergiler, Mali Anestezi, Mali Aldanma.

Analysis Of The Finance Of Public Expenditures In The Context Of Fiscal Anesthesia And Tax Illusion In Terms Of Tax Components

■Abstract

Fiscal anesthesia is the fact that individuals are not aware that they pay the tax hidden in the price when purchasing goods and services. The taxes included in the price such as VAT and SCT are called indirect taxes. These taxes are suitable for fiscal anesthesia. Taxes such as income tax and corporate tax are direct taxes and are not suitable for fiscal anesthesia. Since individuals pay the tax directly to the tax administration, they feel the pressure of tax burden. The course of the share of indirect taxes in tax revenues is an important indicator for the existence and course of fiscal anesthesia in a tax system. Tax illusion is defined as the fact that individuals do not respond to the increase in public expenditures due to the fact that they do not feel the pressure of the tax they pay. In the study, the existence of the concept of fiscal anesthesia is shown by examining the collections of various taxes according to the years, based on the components of the Turkish tax system. It has been concluded that there is tax illusion in Turkey due to the continuous increase in public revenues and public expenditures.

Keywords: Indirect Taxes, Direct Taxes, Fiscal Anesthesia, Tax Illusion.

¹ Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, bgode@pau.edu.tr, Orcid No:0000-0001-8377-5909.

GİRİŞ

Devletler varlıklarını sürdürebilmek, sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların ihtiyaçlarını gidermek adına harcamalar yapmak durumunda kalmaktadırlar. Devlet mal ve hizmet üretmek ve kendisinin üretmediği mal ve hizmetleri piyasadan satın alabilmek için kaynağa ihtiyaç duymaktadır. Bu harcamalar dolayısıyla ortaya çıkan maliyetleri de çeşitli gelir yöntemleriyle karşılamaktadır. Devletler için geçmişten günümüze en önemli gelir kaynaklarının başında vergiler gelmektedir. Devletin ve dönemin şartlarında göre vergiler de çeşitlenmiştir. Günümüzde de bu gelişim seyrini sürdürmektedir. Vergileri alındığı kaynaktan, bireylerin özel durumlarını dikkate alıp almadığından, ödeme şekliyle hareketle çeşitli ana gruplar halinde sınıflandırmak mümkündür.

Bireyler dolaylı vergiler sebebiyle ödediği vergileri tam olarak hissedememektedir. Birey ödediği verginin tam olarak farkına varamadığı için bireysel olarak yük hesabı yapamamaktadır. Dolaysız vergilerde birey vergi idaresiyle birebir karşı karşıya gelmekte ve beyanname vermek, vergi idaresine gitmek gibi fiziki işlemler de yapmak durumunda kalmaktadır. Hem verginin ödenmesi hem de diğer maliyetlere katlanması bireyin dolaysız verginin yükünü daha doğru hesaplamasına imkân vermektedir. Devletler bireylerin vergilerini daha az tepki ile ödemelerini istemekte ve bu açıdan da dolaylı vergilerin payını yükseltici düzenlemeler yapmakta, dolaysız vergilerin ödeme sürecini de kolaylaştırıcı önlemlere başvurmaktadır. Bireylerin vergiyi zamanında ve eksiksiz ödemelerini teşvik etmek devletin önemli bir görevi haline gelmiştir. Bireylerin kendi vicdanlarında vergi ödeme isteği duymalarını sağlamak vergi kültürünün yerleşmesi adına büyük önem arz etmektedir. Vergi ödeme isteğinin duyulması için bir çok faktör etkili olmakta, bu faktörlerin başında da devlet gelmektedir (Göde ve Gölçek, 2016:210).

Devletlerin bireylerden gelecek tepkileri azaltmak adına dolaylı vergilerin payını artırması mali anesteziye başvurması anlamına gelmektedir. Mali anestezi sebebiyle de bireyler doğru değerlendirme yapamayarak kamusal mal ve hizmet talebini artırmakta ve dolayısıyla da kamu harcamaları da sürekli olarak artmaktadır.

Çalışmada Türk vergi sisteminin önemli ayaklarından hareketle mali anestezinin ve dolayısıyla da mali aldanmanın mevcut olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaca uygun olarak mali anestezi ve mali aldanma kavramları anlatılarak dolaylı ve dolaysız vergilerin geçmişten günümüze seyri ele alınmıştır. Dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payının özellikle 1980 sonrasında artışı mali anestezinin varlığını ve şiddetini artırıcı bir etki yapmıştır. Kamu harcamalarındaki sürekli artış da göstermiştir ki kamusal mal ve hizmet talebi sürekli olarak artmıştır. Bu durum mali aldanmanın Türkiye’de önemli düzeyde gerçekleştiğini göstermektedir.

1. VERGİ VE VERGİLENİN AMAÇLARI

Vergiler, kamu hizmetlerinin sunumu için gerekli olan giderlerin finansmanı ve devlet borçlarının ortaya çıkardığı yükümlülüklerin karşılanması amacıyla, devletin egemenlik gücüne

dayanarak, cebri nitelikte, karşılıksız, ödeme güçlerine göre, yasalarla çerçevesi belirlenmiş, tüzel ve gerçek kişilerden alınan nakdi ödemelerdir (Akdoğan, 2011: 119).

Vergilerin alınmasından anayasada da zikredilen en önemli ölçüt ödeme gücü ölçütüdür. Kamu gelirleri içerisinde en yüksek paya sahip olan vergiler, kamu hizmetlerinin sunumunda da en önemli kaynaktır (Edizdoğan vd., 2013:114). Vergiler ortalama olarak toplam kamu gelirlerinin %75-%90'ını oluşturmaktadır. Cebriyet unsuru bakımından diğer kamu geliri türlerine benzeyen vergi karşılıksız olma özelliği bakımından diğer gelir unsurlarından ayrılmaktadır (Akdoğan, 2011:102). Devletler sınırları içerisinde gerçekleşen ekonomik faaliyetlerden vergi olarak hem egemenlik hakkını göstermekte hem de kamu hizmetlerini sunmak için kaynak elde etmektedirler.

1.1. Vergilemenin Amaçları

Devletler kamu gelirlerini toplarken belirledikleri çeşitli amaçları gerçekleştirmek adına hareket etmektedirler. Vergilerin toplanmasında gerçekleştirilmesi güdülen ilk amaç finansman sağlamaktır. Devletin sağlamış olduğu kamu hizmetlerinin sunumuyla bu hizmetlerin maliyetleri ortaya çıkmaktadır. Bu amaç doğrultusunda vergiler devlet tarafından sunulan hizmetlerin finansmanını sağlamak adına toplanmaktadır. Devlet tarafından sağlanan kamu hizmetlerinin maliyetinin karşılanabilmesi adına vergilerin toplanması vergilemenin mali (fiskal) amacının oluşturmaktadır. Vergileme yalnızca mali amaç adına yapılmamakta ekonomik ve sosyal amaçla da vergilemeye başvurulmaktadır.

1.1.1. Mali Amaç

Fiskal amaç olarak da adlandırılan mali amaç vergilemenin en temel amacıdır ve kamuya gelir sağlamayı hedeflemektedir. Bu yönüyle vergilemenin ilk akla gelen amacı mali amaçtır. 20. Yy'e kadar vergilemede mali amaç gözetilmekte iken günümüzde bu amaca ek farklı amaçlar da gözetilmeye başlanmıştır (Çelikkaya, 2019:5). Devletin sürekli olarak artış gösteren hizmetleri dolayısıyla gelirlerinin de artışı kaçınılmaz bir gerekliliktir. Devlet bu giderleri karşılamak adına hem vergi gelirlerini hem de vergi haricindeki gelirlerini artırmaya çalışmaktadır. Bu sebeple özellikle vergi gelirlerinde artış sağlamak adına ekonomik konjoktüre uygun olarak yeni vergiler ihdas etmeye çalışmasına paralel olarak yürürlükte olan vergilerin de oranlarında değişiklikler yaparak amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Edizdoğan vd,2013:146). Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için en az kamu harcamalarındaki artışlar kadar vergi gelirlerinin artırılmadı gerekmektedir. Vergi gelirlerinin bu nispette artırılmaması durumunda ise kamu harcamalarının kısılması sonucu ortaya çıkabilecektir.

1.1.2. Ekonomik Amaç

Klasik akıma mensup iktisatçılar vergilerin tarafsız olması gerektiğini yani ekonomik kararlar üzerinde etkili olmaması gerektiğini, tarafsız olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu açıdan vergilemenin ekonomik amaçlar taşımamasını reddetmişlerdir. 1929 Buhranı ile ise tarafsız vergileme

anlayışı zayıflamıştır. Vergilerle ihtiyaçlar doğrultusunda piyasaya yön verme fikri öne çıkmıştır (Gümüş, 2011:153).

Vergilemenin ekonomik amacı; ekonominin vergisel araçlarla yönlendirilmesi anlamına gelmektedir. Vergilerin bir maliye politikası aracı olarak kullanılması sayesinde önü açılması istenen alanlar teşvik edilebilirken, gelişiminin önlenmesi istenen alanların da vergi yüklerinin artırılması suretiyle ek yükümlülükler ortaya çıkarılarak büyümesinin önüne geçilebilmektedir (Gümüş, 2011:153). Vergilerin etkilerinin ekonomide doğrudan kendisini göstermesi devletin bu yolla ekonomiye müdahale ederek yön vermesine olanak sağlamaktadır.

Verginin bir politika aracı olarak kullanılması ile yatırımların, üretimin, tüketimin ve tasarrufların artırılmasının teşvik edilmesi ya da önlerine set çekilmesi mümkün olabilmektedir. Ekonomik dalgalanmaların olduğu dönemlerde ekonominin istikrara kavuşturulabilmesi, ekonominin tam kapasiteye ulaştırılabilmesi gibi amaçlarla da vergiler kullanılabilir (Edizdoğan vd, 2013:147).

1.1.3. Sosyal Amaç

Vergilemenin modern amaçlarından birisi olan sosyal amaç vergiler vasıtasıyla sosyal hedeflere ulaşılması demektir. Vergilemenin sosyal amacı temelde sosyal politika hedeflerine ulaşmada vergilerin kullanılmasıdır. Sosyal bir devlet vergileme sürecinde yatay ve dikey eşitlik kavramları çerçevesinde vergileme yaparak gelir eşitsizliğini giderme noktasında müdahalede bulunabilmektedir (Akdoğan,2011:120). Devlet bireylerin vergi ödeme güçlerine uygun olarak vergileme yapılması adına artan oranlılık, muafiyet ve istisnalar gibi araçlar yardımıyla gelir dağılımının yeniden düzenlenmesine yönelik uygulamalar gerçekleştirebilmektedir (Kirmanoğlu,2011:263).

Sosyal olarak pozitif dışsallığa sahip olan ve sosyal faydayı artıran mal ve hizmetlerin üretilmesinin ve tüketilmesinin teşvik edilmesi; üretimi ve tüketimi sonucunda negatif dışsallıklara sebebiyet veren ve sosyal maliyeti yüksek olan mal ve hizmetlerin üretim ve tüketiminin ek yükler yüklenmesi vasıtasıyla baltalanması da sosyal amacı ortaya koymaktadır.

2. MALİ ANESTEZİ

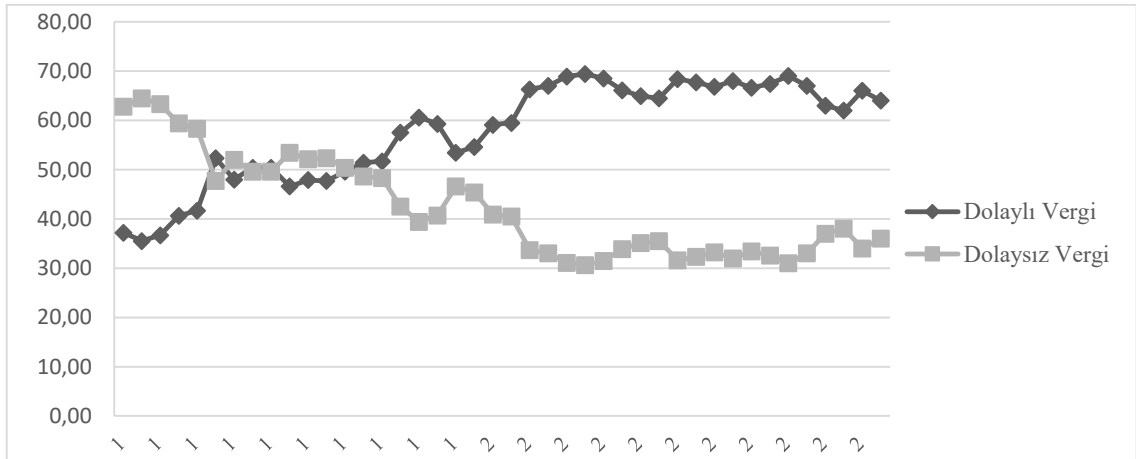
Bir ülkenin mali sisteminin en önemli araçları kamu gelirleri özelinde vergiler ve kamu harcamalarıdır. Mali sistemin başarıya ulaşabilmesi, vergiler ve kamu harcamalarının birbirine uyumlu olmasının yanında mükellefler açısından da nasıl değerlendirildiği de önem arz etmektedir. Vergiler bireylerin alım güçlerini doğrudan etkilediklerinden tüketimi azaltıcı etkiye sahiptir. En yüksek refah düzeyine ulaşma gayretinde olan bireylerin vergiler dolayısıyla alım güçlerinde düşüş meydana geleceğinden vergiye karşı direnç göstermeleri beklenen bir sonuçtur (Demir,2009:213).

Dolaylı vergiler genel olarak fiyatın içine gizlenmiş olduklarından mükellefler çoğu zaman ödemiş oldukları verginin farkında bile olmamaktadırlar. Bu husus dolaylı vergilerin psikolojik açıdan dolaysız vergilere göre daha az tepki görmesi sonucunu beraberinde getirmektedir. Fiili mükellefin ödediğinin farkında olmadığı bir vergiye tepki ya da direnç göstermesi de beklenen bir sonuç değildir.

Dolaysız vergilerde ise bireyler doğrudan doğruya vergi idaresi ile karşı karşıya olduklarından baskı hissedebilecektir. Bu baskı sonucunda da direnç ve tepki ortaya çıkabilecektir (Erdem vd.,2013:120).

Dolaylı vergiler dolaysız vergilere kıyasla daha adaletsiz olsalar dahi mükelleflerin ne kadar vergi ödediklerini tam olarak kestirememeleri sebebiyle mükellef tepkisi ortaya çıkmamakta ya da daha düşük bir tepki ortaya çıkmaktadır. Bu durum mali anestezi (mali his iptali) olarak adlandırılmaktadır (Erdem vd.,2013:121). Bu noktada mükellef psikolojisi önem arz etmektedir. Dolaylı vergiler yoluyla ödenen vergi doğrudan vergi şeklinde ödenmiş olsaydı eğer mükellefin bu işleme karşı olan tepkisi ve direnci dolaylı vergilere vermiş olduğu tepkiden çok daha fazla olacaktır. Fransa maliye bakanlarından olan Jean Baptista Colbert bu durumu “*Vergileme sanatı , kazı bağırtmadan , ondan mümkün olduğu kadar tüy almaktır*” şeklinde tanımlamaktadır.

Verginin dolaylı surette olması ile fiyatın içine gizlenerek tahsilinin yanında dolaysız vergilerde stopaj (kaynakta kesme) usulüyle de mali anestezi ortaya çıkabilmektedir. Verginin stopaj usulüyle tahsili sonucunda mükellef yalnızca eline geçen net miktara odaklanmakta ve ödemiş olduğu verginin farkında olamayabilmektedir (Öztürk, 2013:136). Stopaj usulü sebebiyle brüt maaşı eline geçmeden vergileri kesilmiş hali olan net ücreti elde eden bireyler vergi ödemiş olduklarını çoğu zaman göz ardı etmektedirler. Bu noktada dolaysız vergilerde de mali anestezi ortaya çıkabilmektedir.

Şekil 1. Türkiye’de Vergilerin Dolaylı-Dolaysız Olarak Dağılımı

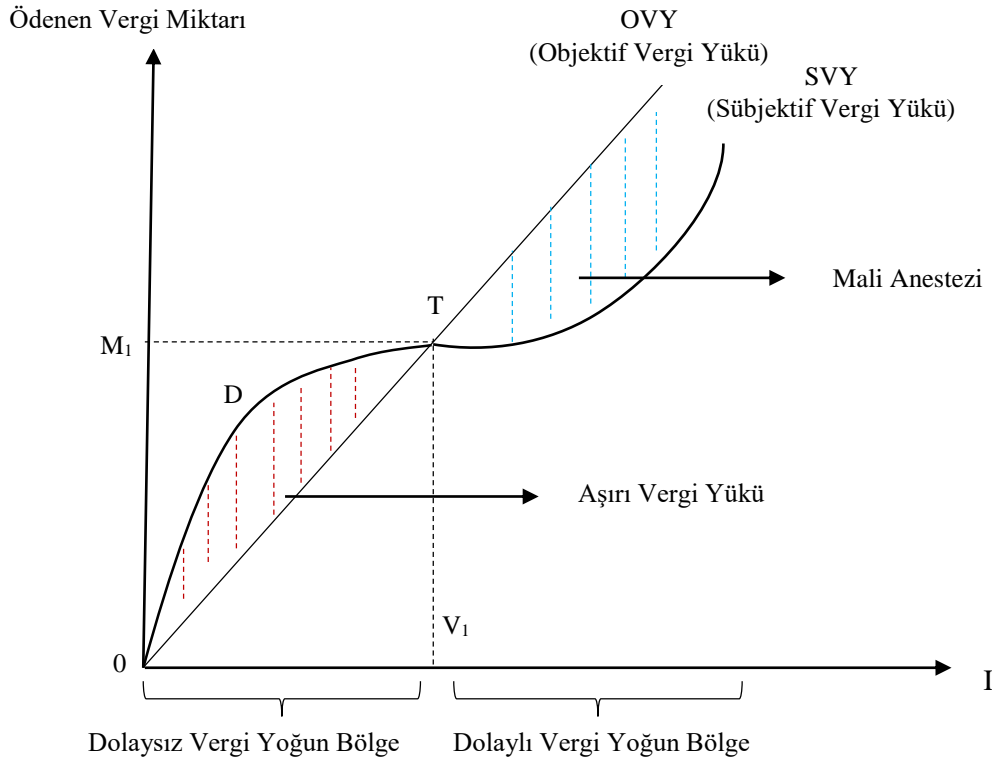
Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü, Kamu Finansmanı İstatistikleri, 2022.

Ülkelerin vergi sistemlerinin temel olarak dolaylı-dolaysız vergilerden oluştuğu şeklinde bir tanım yapmak mümkündür. Bu ayrıma konu olan vergilerin oranları genel olarak her ülkede ve dönemde değişiklik gösterebilmektedir. Gelişmiş ülke örneklerinde vergi hasılatının çoğunluğu dolaysız vergilerden oluşurken az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde bu durum tam tersidir.

Kamu harcamalarının kaynağını oluşturan kamu gelirlerinin en önemli ayağı vergi gelirleridir. Vergi gelirlerinin dolaylı-dolaysız vergi bileşimine bakıldığında ise özellikle 1980 yılı sonrasında dengenin dolaylı vergiler lehine değiştiği görülmektedir. Özellikle 1985 yılında yürürlüğe giren KDV ile dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı giderek artış göstermiştir. 2002 yılında yürürlüğe giren ÖTV’de bu süreci hızlandırıcı bir etki yapmıştır. 1980’li yıllarda %60 dolaylarında

olan dolaysız vergilerin payı 2021 yılına gelindiğinde neredeyse yarı yarıya azalarak %36 düzeyine gerilemiştir. Süreç boyunca dolaylı vergilerin payı giderek artmış ve önümüzdeki döneme yönelik trend de artış eğilimini sürdürmektedir.

Dolaylı vergilerin vergi gelirleri kompozisyonunun içerisinde fazla olması gelirlerin büyük bir çoğunluğunun fiyatın içine gizlenmiş olan dolaylı vergilerden karşılandığını göstermektedir. Bu durum da mali anestezinin varlığının ve düzeyinin en önemli göstergesidir. Türkiye örneğinde dolaylı-dolaysız dağılımı %65-%35 seviyelerinde seyrettiğinden Türkiye’de mali anestezi başarıyla uygulanmaktadır sonucuna ulaşılmaktadır. Mal ve hizmetlerden alınan vergiler tek başına bütçe gelirlerini sırtlamakta iken gelir vergisinin de stopaj ile tahsil edilen kısmı gelir vergisinin tahsilatının aslan payını oluşturmaktadır. Beyana dayanan gelir vergisi kısmı stopaj ile yapılan tahsilatın yanında çok düşük bir miktar olmaktadır. 2021 yılı itibariyle toplam gelir vergisi tahsilatı 285,5 Milyar TL iken bu miktarın yalnızca 15,6 Milyar TL’lik kısmı beyana dayalı, 265,4 Milyar TL’lik kısmı da stopaj usulü ile tahsil edilmiştir. Bu durum gelir vergisi tahsilatında da mali anestezinin varlığını doğrulamaktadır.

Şekil 2. Mali Anestezi

Kaynak: Demir, 2017: 40

Şekilde mali anestezinin grafiksel olarak anlatımı yer almaktadır. Objektif vergi yükü OVY eğrisi ile sübjektif vergi yükü SVY eğrisi ile gösterilmiştir. 0-V₁ aralığında dolaysız vergilerin ağırlığı dolaylı vergilerden daha fazladır. Dolaysız vergilerin daha yoğun olduğu bu bölgede sübjektif vergi yükü objektif vergi yükünden daha büyüktür. Bu bölgede doğrudan vergilerin payının yüksek olması

bireylerin zerindeki baskıyı artırdığından sübjektif vergi yükü daha fazla olmakta ve bireyler aşırı vergi yüküne maruz kalmaktadır. Bu durumun sonucunda 0-D-T alanı kadar bir aşırı yük ortaya çıkmaktadır (Sandalcı ve Sandalcı, 2021: 112). V_1 noktasından sonra dolaylı vergilerin payının artması ile hissedilen yük azalmakta ve bireylerin hissettikleri vergi yükü objektif vergi yükünün altında kalmaktadır. Objektif vergi yükü ile sübjektif vergi yükü arasında kalan alan mali anestezinin kapsamını göstermektedir (Demir,2017:41)

3. MALİ ALDANMA (MALİ İLLÜZYON)

Kamusal malların fiyatlarının ucuz olduğu zannına kapılan mükelleflerin kamu harcamalarındaki artışa tepki göstermemeleri, kamu hizmetlerinden daha fazla talep etmeleri durumuna mali aldanma (mali yanılsama) adı verilmektedir. Kamu harcamaları dolayısıyla ortaya çıkan maliyetlerin yükünü çok sayıdaki mükellef yüklediği zaman mükellef başına maliyet azalmakta ve kamu harcamaları dolayısıyla ortaya çıkan gelir ihtiyacına gereken tepki gösterilememektedir. Bu durum özellikle baskı grupları vasıtasıyla kamunun harcamalarını artırması yönünde baskı altına alınmasını da beraberinde getirmektedir. İktidarı elinde bulunduran hükümet de bu durumdan yararlanmak suretiyle oylarını artırma ve koltuğunu sağlamlaştırma gayesiyle harcama artışına gitmek istemektedir. Bütün bu sürecin sonunda mükellefler kendilerini daha fazla vergi öder durumda bulmaktadırlar (Öztürk, 2013:136).

Mali aldanma kavramı, mükelleflerin ödemiş oldukları vergi miktarından ve vergi ödeme yöntemlerinden hareketle kamu kesiminin boyutu ile ilgili doğruluktan uzak bir değerlendirme yapabilecekleri iddiasından hareket etmektedir. Böylece bireyler vergilere ilişkin yanlış değerlendirmeler yaparak, devletin sunduğu mal ve hizmetlerin fiyatlarına yönelik olarak doğru olmayan değerlendirmelerde bulunabileceklerdir. Bireyler tarafından ödenen vergilerin gerçek seviyesinden daha düşük algılanması halinde kamusal mal ve hizmetlerin fiyatları da olduğundan daha düşük olarak değerlendirilecek, kamusal mal ve hizmetlere yönelik talebin ve bu mal ve hizmetlerin sunumu için gereken harcamaların da artmasına neden olacaktır (Kirmanoğlu,2011,242).

Hükümetler tarafından açık bütçe politikası izlenmesi de bir diğer mali aldanma sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda hükümetlerin yapmış olduğu kamu harcamaları toplamış oldukları kamu gelirlerinden daha fazladır ve bu şekilde açık vererek harcamalarını sürdürmektedirler. Bu açık temel anlamda ya para basılarak ya da borçlanılarak finanse edilmektedir. Para basma yöntemi günümüzde kullanılmadığından tek seçenek olarak borçlanma kalmıştır. Borçlanma ile giderlerin ertelenmesiyle mükellefler tarafından kamu hizmetlerinin maliyetleri tam olarak algılanamayacağından mali aldanma gerçekleşebilecektir. Ekonomilerin durgunluk dönemlerinde genişletici bir maliye politikası olarak uygulanabilen bu seçenek sürdürülebilir bir uygulama olmaktan uzaktır.

Mali aldanma(illüzyon) durumunun ortaya çıkmasında beş neden öne çıkmaktadır. Bu nedenleri kısaca sıralayıp açıklamak kavramın daha iyi anlaşılması noktasında önem arz etmektedir (Şahin ve Akar,2015:29, Durkaya ve Ceylan,2007:20):

- Karmaşık vergi sistemi: karmaşık bir vergi sisteminin varlığı vergi fiyatlarının tam olarak algılanmasının önüne geçerek aldatici bir etki yapmaktadır. Bu durum mali aldanmaya sebep olan en önemli faktörlerden birisidir (Nacar,2005:229).
- Kiracı İllüzyonu: Kiraladıkları mülkleri kullanan mükellefler genel olarak mülk sahibi olmadıklarından mülkler üzerindeki vergilerden yeterince haberdar değillerdir. Bu habersiz oluş sebebiyle daha fazla kamu hizmeti talep etmektedirler. Ev sahipleri ödemiş oldukları vergiler dolayısıyla kamu hizmeti talep ederlerken maliyete katlanabileceklerini bildiklerinden daha tedbirli iken kiracılarda bu durum tam tersi şekilde meydana gelebilmektedir. Katılma payı, şerefiye gibi vergisel yükümlülüklerden ev sahipleri sorumlu olacağından kiracılar bu faktörleri göz önünde bulundurma konusunda ev sahiplerine göre daha rahat olabilmektedir. Bu illüzyona literatürde kiracı illüzyonu adı verilmektedir. Bu illüzyonun varlığı ve ağırlığı piyasadaki mülklerin ne kadarının kiracıların kullanımında olduğuna göre değişiklik göstermektedir (Nacar,2005:229).
- Vergi tarifesinin artan oranlı olması sebebiyle ekonomik genişlemenin yaşandığı dönemlerde bireylerin ödemiş oldukları vergi miktarı artmış olsa da vergi tarifesindeki oranlarda herhangi bir değişiklik olmaması sayesinde mükellefler bu artışa tepki göstermezler. Genişleyen ekonomi sayesinde bireyin artan geliri bu tepkinin oluşmamasında önemli bir etkidir. Oranların sabit kalmasına rağmen bu durumda kamunun elde etmiş olduğu gelir düzeyi artmaktadır (Gedik,2017:6-7).
- Ricardo-Barro Denklik Teoremine göre kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi noktasında vergilerin yerine borçlanmanın finansman aracı olarak tercih edilmesi durumunda bireyler kamu hizmetlerin maliyetini tam olarak hesap edemeyebileceklerdir. Bu durumda da borç illüzyonu denen olgu ortaya çıkmaktadır. Bu uygulamaya açık bütçe politikası adı da verilmektedir. Bu yaklaşıma göre bireylerin kamu hizmetlerinin maliyetini borçlanmaya kıyasla vergilerle daha iyi tespit edeceği görüşü savunulmaktadır. Uzun vadede borçlanmanın sonucunda ortaya çıkacak olan yükün ve bu borçlanma sebebiyle katlanılacak faiz vb. yükümlülüklerin yine vergi gelirleri ile finanse edilme mecburiyeti kamu harcamalarının artmasına sebebiyet verecektir.
- Bağış ve yardımlar dolayısıyla kamunun gelir artışı sağlaması dolayısıyla kamu harcamalarının artması bütçenin kapsamını da artırmaktadır. Bağışlar ve yardımlar dolayısıyla bireyler herhangi bir maliyete katlanmadıklarından kamu hizmetinin maliyetini tam olarak algılayamamaktadır. Bu duruma “sinek kağıdı (flypaper) etkisi” adı verilmektedir.

Tablo 1. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri ile Vergi Gelirlerinin Bütçe Giderlerini Karşılama Oranları [2002-2021] (Milyon TL)

	Bütçe Gideri	Bütçe Geliri	Vergi Geliri	Gideri Karşılama Oranları (%)	
				Bütçe Geliri	Vergi Geliri
2002	115 682	75 592	59 631	65.34	51.54
2003	140 454	100 250	84 160	71.37	60.03
2004	141 020	110 720	90.76	78.51	63.87
2005	146 097	137 980	106 929	94.44	73.19
2006	178 126	173 483	137 480	97.39	77.18
2007	204 067	190 359	152 835	93.28	74.89
2008	227 030	209 598	168 108	92.32	74.05
2009	268 219	215 458	172 440	80.33	64.29
2010	294 358	254 277	210 560	86.38	71.53
2011	314 606	296 823	253 809	94.35	80.68
2012	361 886	332 474	278 780	91.87	77.04
2013	408 224	389 681	326 169	95.46	79.90
2014	448 752	425 382	352 514	94.79	78.55
2015	506 305	482 779	407 818	95.35	80.55
2016	584 071	554 139	459 001	94.88	78.59
2017	677 722	630 349	536 047	93.01	79.09
2018	830 809	757 996	621 536	91.2	74.8
2019	1 000 027	875 280	673 860	87.5	67.3
2020	1 203 737	1 028 446	833 251	85.4	69.2
2021	1 599 642	1 407 399	1 164 809	87.9	72.8

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü, Merkezi Yönetim ve Bütçe Dengesi İstatistikleri, 2022.

Tablo 1 2002-2021 yılları arasında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin giderlerini karşılama oranlarını içermektedir. Yıllar itibariyle hem kamu harcamaları hem de kamu gelirleri sürekli olarak artış göstermiştir. Genel prensip olarak bütçe yapılırken önce harcama kalemlerinin belirlenmesi, ardından da bu harcama kalemlerini karşılayacak gelir kalemleri belirlenmesi esastır. Bu açıdan öncelik kamunun giderlerinin artışı noktasındadır. Toplam bütçe gelirlerinin giderleri karşılayabilme oranının yüksekliği oranında bütçenin vereceği açık azalacaktır. 2002 yılında toplam bütçe geliri harcamaların %65'ini karşılamaya yetiyorken bu oran zamanla hızlı bir şekilde yükselerek %90'ların üzerine çıkmıştır. 2011 yılından itibaren de %94 seviyelerinde seyretmektedir. 2019'dan itibaren bu oran %90 seviyesinin altına gerilemiştir.

Toplam bütçe gelirlerinin içerisindeki vergi gelirlerinin payı da önem arz etmektedir. Vergi gelirlerinin yüksek olması kamu gelirlerinin asli unsuru olan vergilerin toplanmasında vergi idaresinin başarısını göstermektedir. Vergi gelirlerinin düşük olması ihtiyaç duyulan gelirin elde edilmesi

noktasında başka kaynaklara başvurulduğunu göstermektedir. Modern ve etkin bir vergi sisteminde vergi gelirlerinin payının olabildiğince yüksek olması gerekmektedir.

Tablo 2. Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri, Giderleri ve Borçlanmasına İlişkin Bazı Veriler [2002-2021] (Milyon TL)

	Bütçe Gideri (Milyon TL)	Bütçe Geliri (Milyon TL)	Vergi Gelirleri (Milyon TL)	Faiz Dışı Denge (Milyon TL)	İç Borç Stoku* (Milyon TL)	Dış Borç Stoku* (Milyon TL)
2002	115 682	75 592	59 631	11 780	149 870	93 242
2003	140 454	100 250	84 316	18 404	194 387	88 847
2004	141 020	110 720	90 076	26 188	224 483	92 489
2005	146 097	137 980	106 929	37 562	244 782	87 157
2006	178 126	173 483	137 480	41 320	251 470	94 032
2007	204 067	190 359	152 835	35 045	255 310	78 552
2008	227 030	209 598	168 108	33 229	274 827	106 002
2009	268 219	215 458	172 440	440	330 005	112 044
2010	294 358	254 277	210 560	8 217	352 841	121 305
2011	314 606	296 823	253 809	24 448	368 778	150 291
2012	361 886	332 474	278 780	19 004	386 542	146 359
2013	408 224	389 681	326 169	31 443	403 007	183 185
2014	448 752	425 382	352 514	26 544	414 649	197 868
2015	506 305	482 779	407 818	29 479	440 124	238 121
2016	584 071	554 139	459 001	20 315	468 644	291 306
2017	677 722	630 349	536 047	8 932	535 448	341 038
2018	830 809	757 996	621 536	1 148	586 142	480 973
2019	1 000 027	875 280	673 860	-24 808	755 053	574 002
2020	1 203 737	1 028 446	833 251	-41 329	1 060 353	752 495
2021	1 599 642	1 407 399	1 164 809	-11 391	1 321 189	1 426 629

*Merkezi Yönetim

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü, Merkezi Yönetim ve Bütçe Dengesi İstatistikleri, 2022.

Tablo 2 merkezi yönetimin bazı seçilmiş finansal verilerini göstermektedir. Tablo 2'ye göre hem kamu gelirleri hem de kamu giderleri artış göstermiştir. Dönem başında bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı düşük olduğundan vade sonuna kadar giderler 12,8 kat artmış iken gelirler 17,6 kat artış göstermiştir. Gelir artışının yanında bütçenin faiz dışı fazla vermesi de kamu maliyesinin dengesinin sağlanabilmesi adına önemli bir gelişmedir.

Süreç boyunca kamu kesimi borçlanma gereği (KKBG) genel olarak pozitif olmuştur yani bütçe açık vermiş ve bu açık borçlanma yoluyla kapatılmıştır. Borç rakamlarına bakıldığında da bu durumu doğrulayıcı veriler yer almaktadır. 2002 yılından 2021 yılına kadar iç borçlar 7,8 kat artarken dış borçlar da 14,3 kat artış göstermiştir. 2020 yılından 2021 yılına gelindiğinde özellikle dış borç kaleminin bir anda yükselişinde döviz kurlarındaki hızlı yükseliş de etkili olmuştur. Kamu harcamalarının yapılması noktasında açık finansman politikası izlenmiş ve halen bu politikaya devam edilmektedir. Kamu harcamalarının finansmanının kamu gelirlerinden daha fazla olması dolayısıyla

borçlanmaya başvurulmakta ve her yıl KKBG oranı kadar yeni borçlanma yapılması gerekmektedir. Yıllar boyunca borçlanmanın sürekli bir gelir kaynağı olarak kullanılması kamu harcamalarının boyutunun algılanması konusunda tam bir bilincin oluşmasını engelleyebilecektir.

Kamu giderlerinin kamu gelirlerini aşması durumunda devlet bu farkı kapatabilmek adına borçlanmaya başvurmak durumunda kalmaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi adına kamu giderlerinin azaltılması ya da gelirlerinin artırılması ile denk bütçe yapılması gerekmektedir. Denk bütçe teorik olarak kamu gelirleri ile kamu giderlerinin birbirlerine eşit olması demektir (Tügen,2016:44). Klasik iktisadi akım bütçelerin denk bağlanması gerektiğini savunmuştur. Sınırlı devlet yaklaşımı çerçevesinde adalet, güvenlik ve diplomasi gibi üç temel üzerine yoğunlaşması gereken devletin gelir ve giderleri de belli ve eşit olmalıdır. Açık ya da fazla vererek ekonominin gidişatını etkilememelidir. Tıpkı bir aile bütçesi gibi gelirler ve giderler birbirine eşit olmalıdır (Dileyici ve Özkıvrak, 2010:42). 1929 Buhranı sonrasında ortaya çıkan ve Keynes'in başını çektiği modern maliye düşüncesi devlet bütçesinin denkleğinin öncelenmesini geri plana atmıştır. Ekonominin genel durumu göz önünde bulundurularak gelir harcama politikalarının oluşturulması gerektiğini savunmuştur. Bütçe dengesi değil ekonomik dengenin sağlanması fikri kabul edilmiştir. Bu sebeple de bütçelerin açık verebileceği düşüncesi, bütçelerin denk olması gerektiği düşüncesinin yerini almıştır (Tügen,2016:23). Günümüzde de bütçenin denkleğinden ziyade ekonomik dengenin sağlanması gerektiği görüş geçerliliğini sürdürmektedir ve her yıl bütçeler açık vermektedir. Bu durum devletlerin borçluluğunu her geçen gün artırmaktadır. Devletlerin borçlarının GSYH'lerine oranı her geçen gün artmaktadır. Maastricht Kriterlerinden birisi olan ülke borcunun ülkenin GSYH'sinin %60'ından fazla olmaması şartını bir çok AB üyesi ülke karşılayamamaktadır.

Kamu gelirlerinin kamu harcamalarının sürekli surette altında kalması nedeniyle kamu hizmetlerinin finansmanının bir kısmı bütçe gelirlerinin dışında finansman ile sağlanmakta bu durum da kısa vadede maliyete vatandaşlar tarafından katlanılmamasına ve mali aldanmaya sebep olabilmektedir. Özellikle seçim ekonomisi gibi popülist yaklaşımların bir gereği olan genişletici politikalar halk tarafından memnuniyetle karşılandığından yaratılan maliyetin uzun vadeli etkileri göz ardı edilmektedir.

$$\varepsilon = \frac{\%(\Delta T)}{\%(\Delta Y)} = \frac{(T1 - T0)/T0}{(Y1 - Y0)/Y0}$$

Denklemden ε katsayısı gösterilen vergilerin gelir esneklikleri herhangi bir yıl içerisinde toplam vergi gelirlerindeki değişimin (ΔT), milli gelir değişimine (ΔY) oranı şeklinde ifade edilmektedir. ε Katsayısı vergi gelirlerindeki değişimin gayri safi yurt içi hasılda meydana gelen bir değişime ne kadar duyarlı olduğunun bir göstergesidir (Gedik,2018:25).

Tablo 3. Genel Bütçe Vergi Gelirlerinin Gayrisafi Yurtiçi Hasılaya (2009 Bazlı) Göre Esneklikleri (2003- 2021)

YILLAR	Vergi Gelirlerinin Yıllık Artışı (%) (1)	GSYH Yıllık Artışı (%) (2)	Esneklik (1/2)
2003	37.9	30.39	1.25
2004	23.85	23.44	1.02
2005	18.51	16.71	1.11
2006	14.64	16.98	0.86
2007	13.11	11.56	1.13
2008	11,04	12.96	0.85
2009	3.33	0.36	9.24
2010	20.07	16.03	1.25
2011	20.69	20.32	1.02
2012	11.5	12.57	0.92
2013	15.86	15.3	1.04
2014	9.3	12.69	0.73
2015	15.82	14.41	1.1
2016	13.84	11.72	1.18
2017	18.22	19.31	0.94
2018	17.9	19.95	0.9
2019	11.1	14.87	0.75
2020	19.89	16.89	1.18
2021	41.93	31.72	1.32

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı Vergi Gelirleri İstatistikleri, 2022.

Tablo 3'te vergi gelirlerinin GSYH'ye göre esneklikleri yer almaktadır. 2006-2008-2012-2014-2017-2018 ve 2019 yılları haricinde esnekliğin 1'den büyük olması vergi gelirlerinin GSYH artışından daha büyük olduğunu göstermektedir. Esnekliğin 1'den düşük olduğu yıllarda ise vergi gelirlerinin artışı GSYH artışından daha düşük kalmaktadır. Bütçe giderlerinin bütçe gelirlerinden daha yüksek olduğu durumda esnekliğin 1'den büyük olması bu açığın kapanmasına yardımcı olmakta iken vergiler dolayısıyla ekonominin daralma ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

Tablo 4. Gelir Vergisi Tahsilatının GSYH'ya Göre Esneklikleri (2009 Bazlı) (1999- 2021) (Bin TL)

Yıllar	GSYH	Artış (%) (1)	Gelir Vergisi Tahsilatı	(%) (2)	Artış (2/1)	Esneklik
1999	107 374 258	49.06	4 936551		41.78	0.85
2000	171 494 210	59.72	6 212 977		25.86	0.43
2001	247 266 207	44.18	11 579 424		86.37	1.95
2002	362 109 648	46.45	13 717 660		18.47	0.4
2003	472 171 775	30.39	17 063 761		24.39	0.8
2004	582 852 799	23.44	19 689 593	(*)	15.39	0.66
2005	680 275 847	16.71	22 817 530	(*)	15.89	0.95
2005	680 275 847	16.71	26 849 808	(**)	16.29	0.97
2006	795 757 109	16.98	31 727 644	(**)	18.17	1.07
2007	887 714 414	11.56	38 061 543	(**)	19.96	1.73
2008	1 002 756 496	12.96	44 430 339	(**)	16.73	1.29
2009	1 006 372 482	0.36	46 018 360	(**)	3.57	9.91
2010	1 167 664 479	16.03	49 385 289	(**)	7.32	0.46
2011	1 404 927 615	20.32	59 885 000	(**)	21.26	1.05
2012	1 581 479 251	12.57	69 671 645	(**)	16.34	1.3
2013	1 823 427 315	15.3	78 726 008	(**)	13.0	0.85
2014	2 054 897 828	12.69	91 063 306	(**)	15.67	1.23
2015	2 350 941 343	14.41	105 395 330	(**)	15.74	1.09
2016	2 626 559 710	11.72	123 686 147	(**)	17.35	1.48
2017	3 133 704 267	19.31	143 962 939	(**)	16.39	0.85
2018	3 758 773 727	19.95	175 420 074	(**)	21.85	1.1
2019	4 317 786 909	14.87	207 849 896	(**)	18.49	1.24
2020	5 046 883 307	16.89	203 986 510	(**)	-1.86	-0.11
2021***	6 648 000 000	31.72	285 582 358	(**)	40.0	1.26

Not:1- 1999-2005 gelir vergisi rakamları mahalli idare ve fon payları hariç red ve iadeler dahil tutarlardır.

2- 2008-2021 yılları vergi gelirleri içerisindeki gelir vergisi tevkifat rakamına asgari geçim indirimi tutarı dahildir.

(*) önceki yıllarla aynı baza getirmek için, rakamlara red ve iadeler dahil edilmiştir.

(**) 2006- 2021 yılları Bütçe Kanunu'nda mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahil olduğundan, aynı baza getirmek için rakamlara mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahildir.

*** 2021 GSYH OVP 2022-2024

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı Vergi Gelirleri İstatistikleri, 2022.

Tablo 4'te gelir vergisi tahsilatının GSYH'ye göre esneklikleri verilmiştir. Yıllar itibarıyla bakıldığında hem GSYH hem de buna bağlı olarak vergi gelirlerinde sürekli bir artış söz konusu olmuştur. Küresel krizin etkili olduğu 2009 yılı haricinde gerek GSYH gerekse de gelir vergisi tahsilatı her yıl önemli artışlar göstermiştir. Gelir vergisi esnekliği yıllar itibarıyla genel olarak 1'in altında seyretmiştir. Bu da gelir vergisi tahsilatındaki artışın GSYH artışından daha düşük kaldığını göstermektedir. Gelir vergisi tahsilatı esnekliğinin 1'in altında kalması Türkiye'nin ana vergi politikası olan dolaylı vergilerden gelir elde amacına uygun bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

**Tablo 5. Katma Değer Vergisi Tahsilatının GSYH'ye (2009 Bazlı) Göre Esneklikleri (1999 - 2021)
(Bin TL.)**

Yıllar	GSYH	Artış (%) (1)	Toplam Kdv Tahsilatı	Artış (%) (2)	Esneklik (2/1)
1999	107 374 258	49.06	4 164 334	52.81	1.08
2000	171 494 210	59.72	8 379 554	101.22	1.7
2001	247 266 207	44.18	12 438 861	48.44	1.1
2002	362 109 648	46.45	20 400 201	64.0	1.38
2003	472 171 775	30.39	27 031 100	32.5	1.07
2004	582 852 799	23.44	34 325 208	(*)	26.98
2005	680 275 847	16.71	38 280 429	(*)	11.52
2005	680 275 847	16.71	42 263 650	(**)	12.7
2006	795 757 109	16.98	50 723 560	(**)	20.02
2007	887 714 414	11.56	55 461 123	(**)	9.34
2008	1 002 756 496	12.96	60 066 230	(**)	8.3
2009	1 006 372 482	0.36	60 169 248	(**)	0.17
2010	1 167 664 479	16.03	75 649 986	(**)	25.73
2011	1 404 927 615	20.32	95 550 463	(**)	26.31
2012	1 581 479 251	12.57	103 155 875	(**)	7.96
2013	1 823 427 315	15.3	123 878 363	(**)	20.09
2014	2 054 897 828	12.69	130 538 554	(**)	5.38
2015	2 350 941 343	14.41	153 844 174	(**)	17.85
2016	2 626 559 710	11.72	168 808 352	(**)	9.73
2017	3 133 704 267	19.31	206 679 678	(**)	22.43
2018	3 758 773 727	19.95	250 661 593	(**)	21.28
2019	4. 17 786 909	14.87	270 152 810	(**)	7.78
2020	5 046 883 307	16.89	324 038 872	(**)	19.95
2021***	6 648 000 000	31.72	533 670 628	(**)	64.69

Not: 1999-2005 dahilinde alınan KDV, ithalde alınan KDV ve toplam KDV rakamları mahalli idare ve fon payları hariç red ve iadeler dahil tutarlardır.

(*) Önceki yıllarla aynı baza getirmek için, rakamlara red ve iadeler dahil edilmiştir.

(**) 2006- 2021 yılları Bütçe Kanunu'nda mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahil olduğundan, aynı baza getirmek için rakamlara mahalli idare ve fon payları ile red ve iadeler dahildir.

***2021 GSYH OVP 2022-2024

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı Vergi Gelirleri İstatistikleri, 2022.

Katma değer vergisi her üretim, dağıtım, tüketim aşamasında, mal ve hizmet teslimlerinde uygulanan nispi bir vergidir. Katma değer vergisinin konusu yaratılan katma değer oluşturmaktadır. Katma değer vergisi bu özellikleri bakımından ekonomik faaliyetlerin neredeyse tamamında yer almaktadır (Akdoğan,2011:280). GSYH büyümesi ile KDV tahsilatının da artışı olması gereken bir sonuçtur. Üretim seviyesinin artışı ile birlikte KDV'ye konu olan mal ve hizmetlerin miktarında da artış olmaktadır. Üretim artışına ek olarak kayıt dışı ekonominin yasal çerçeveye alınması da KDV tahsilatını artıran bir unsurdur. Türkiye vergi sisteminin en önemli gelir kaynaklarından birisi olan KDV'nin tahsilatının yıllar itibariyle arttığını tablo 5'te görülmektedir. Global krizin yılı olan 2009 haricinde KDV tahsilatı nominal olarak sürekli artış göstermiştir; yalnızca o yıl değişim yaşanmamış denebilecek bir düzey olan 0,17'lik nispi bir artış gerçekleşmiştir. Kalan yılların çoğunluğunda KDV'nin esnekliği 1'in üzerinde gerçekleşmiştir.

SONUÇ

Geçmişten günümüze toplumlar sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde olmuşlardır. Yaşanan bu değişim ve gelişim toplum ihtiyaçlarını da çeşitlendirmiş ve kamu hizmetlerine olan talebi de artırmıştır. Bu talep karşısında devletin giderleri sürekli artış göstermiştir. Gerek toplum ihtiyaçları gerekse de devletin ekonomik sistem içindeki varlığı gün geçtikçe devletin ekonomik sistem içerisindeki ağırlığını artırıcı etkiler yapmıştır. Devlet, harcama ve gelir araçlarıyla önemli bir ekonomik ajan haline gelmiştir.

Kamu harcamalarının yapılmasının temel sebebi toplumdan gelen taleplere cevap vermek yani toplumsal ihtiyaçlara karşılık verebilmektir. Toplum taleplerine cevap verebilmek adına da harcamalar yapması gerekmektedir. Bu harcamaların da finansmanının sağlanması kamunun gelir elde etmesine bağlıdır. Modern ekonomilerde kamu harcamalarının finansmanı büyük ölçüde vergiler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Vergilerin toplanması ise ayrı bir inceleme alanı olmuştur. Vergilerin toplanması usulü, oranı, konusu gibi kavramlar üzerinde çokça çalışılan kavramlar olmuştur. Mükelleflerin alım güçlerini düşüren vergiler, sebebiyle mükellefler vergiye karşı tepki ve direnç göstermişlerdir. Bu direncin ve tepkilerin önüne geçebilmek amacıyla da çeşitli yöntemler hayata geçirilmiştir. Mali anestezi uygulaması vergilerin mal ya da hizmetin fiyatının içine gizlenerek tahsil edilmesi anlamına gelmektedir. Mükellefler doğrudan vergi ile muhatap olmamaları sebebiyle vergi ödediklerinin farkında olmamaktadırlar ve bu sayede de kamu önemli düzeyde gelir elde etmektedir. Türkiye’de dolaylı vergilerin payının %65-%70 düzeyinde olması mali anestezi yönteminin Türkiye’de başarıyla uygulandığının en önemli göstergesidir.

Toplum ihtiyaçlarına yönelik olarak sunulan kamu hizmetlerine olan talep kamu harcamalarını şekillendirmektedir. Toplum refahını artırma amacıyla daha fazla kamu hizmeti talep ederken bu hizmetler dolayısıyla ortaya çıkan maliyetlere katlanmak istememektedir. Bu noktada bireylerin artan maliyetleri göz ardı edip vergi fiyatlarını yanlış değerlendirmeleri suretiyle mali aldanma ortaya çıkmaktadır. Türkiye açısından ele alındığında kamunun artan talebe yönelik olarak sürekli olarak harcamalarını artırması ve bu harcamaların finansmanının tamamının bütçe gelirlerinden sağlanamaması ile borçlanmaya gidilmesi mali aldanmanın varlığına işaret etmektedir. Borçlanmanın maliyetlerinin yine toplumun üzerine yükleneceği gerçeği toplumun içinde olduğu yanılsamayı göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. (2011). *Kamu maliyesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çelikkaya, A. (2019), Vergi Teorisi, Sağbaş, İ. içinde, *Verginin Tanımı, Amaçları, Tarihsel ve Teorik Gelişimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınevi.
- Demir, İ. C. (2009). Kamusal harcamaların toplumsal algısı: ampirik bir araştırma. *Maliye Dergisi*, 157, 210-226.
- Demir, İ. C. (2017), Fiscal Anaesthesia and Changing in The Fiscal Limits of Taxation: Review to Laffer Curve. A. Gerçek, Ö. Çetinkaya içinde, *32nd International Public Finance Conference* (ss. 39-42), Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Dileyici, D., Özkıvrak, Ö. (2010). Bütçe anlayışındaki değişim süreci: Denk bütçe ilkesinin erozyonu ve açık bütçe politikası. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 2(1).

- Durkaya, M., ve Ceylan, S. (2007). Kamu harcamalarının finansmanında vergi bileşenlerinin rolü ve mali aldanma. *Hacettepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, (25), 2, 15-35.
- Edizdoğan N., Çetinkaya Ö., ve Gümüş E. (2013). *Kamu Maliyesi*, Bursa.
- Erdem, M., Şenyüz, D., ve Tatlıoğlu, İ. (2013). *Kamu Maliyesi*, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Gedik, M. A. (2017). Türkiye ekonomisinde mali yanılısama endeksi oluşturma üzerine bir deneme, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:56, 1-27.
- Gedik, M. A. (2018), Mali Yanılısama: Türkiye ekonomisi için bir değerlendirme, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 10(1), 14-33.
- Göde, B. ve Gölçek, A. G. (2016). Bir kültür olarak vergi. *Vergi Raporu*, (207), 209-220.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2022), Bütçe Gelirleri İstatistikleri (2022), https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG1.htm, Erişim Tarihi: (15.03.2022)
- Gümüş, E. (2011). Kamu Maliyesi, E. Karayılmazlar içinde, *Vergi Teorisi*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Kırmanoğlu, H. (2011), *Kamu Ekonomisi Analizi*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Muhasebat Genel Müdürlüğü, Genel Yönetim İstatistikleri (2022), <https://www.muhasabat.gov.tr/content/genel-yonetim-maliistatistikleri/gybi>, Erişim Tarihi : (18.03.2022).
- Muhasebat Genel Müdürlüğü, Merkezi Yönetim ve Bütçe Dengesi İstatistikleri (2022), <https://muhasabat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>, Erişim Tarihi : (18.03.2022).
- Nacar, B. (2005). Yerel Yönetimlerin Mali Krizi Üzerine Kuramsal Açıklamalar: Nedenler, Öneriler ve Bir Değerlendirme, *1. Akdeniz University Faculty Of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal/Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(9), 202-247.
- Öztürk, N. (2013). *Kamu maliyesi*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Sandalcı, U. ve Sandalcı, İ. (2021). Mali anestezinin ölçülmesi üzerine bir alan araştırması. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 109-132.
- Şahin, Ö. U. ve Akar, S. (2015). Türkiye’de mali illüzyon varlığının analiz edilmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 52(600), 27-35.
- Tüğen, K. (2016). *Devlet bütçesi*, İzmir: Bassaray Matbaası.